
Kyrkomötet
Förvaltareutskottets betänkande 2018:2

Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2018:93. Utskottet menar att flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet är en framtidsfråga för att kunna möta människors och samhällets behov nu och i framtiden. Det finns idag ingen enhetlig hållning från de riksantikvariska myndigheterna varför utskottet vill att kyrkostyrelsen påtalar behovet av flexibel användning av kyrkorummet. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att bifalla första punkten i motionen.

Alla församlingar har inte ekonomisk möjlighet att utföra relevanta förändringar för flexibel användning av kyrkorummet. Därför föreslår utskottet kyrkomötet att med anledning av andra punkten i motionen uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag, så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas. Utskottet föreslår att andra punkten i motionen avslås.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:93, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:93, punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att med anledning av motion 2018:93, punkt 2 uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas.

Motionens förslag

Motion 2018:93 av Karin Nodin, Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet

Kyrkomötet beslutar att

1. uppdra till kyrkostyrelsen att i överläggningar med Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna påtala behovet av flexibel användning av kyrkorummet så att de kan brukas och utvecklas,
2. uppdra till kyrkostyrelsen att i riktlinjerna för kyrkounderhållsbidrag främja förändringar för flexibel användning av kyrkorummet.

Yttrande från andra utskott

Ekonomiutskottet har yttrat sig över motion 2018:93, punkt 2 i E 2018:3y, *bilaga*.

Bakgrund

Kulturarvsförvaltning i en förändrad omvärld

I Svenska kyrkans kontrollstationsrapport till regeringen 2014, *Ett rum öppet för alla*, analyserades den ekonomiska utvecklingen efter relationsförändringen utifrån medlemsutveckling och intäkter från kyrkoavgiften. Analysen omfattade också en bedömning av hur en utveckling kommer att påverka Svenska kyrkans möjligheter att ta ansvar för förvaltning av det kyrkliga kulturarvet i en framtid.

Svenska kyrkan står inför stora utmaningar demografiskt, medlemsmässigt och kostnadsmässigt vilket är avgörande för de kyrkliga kulturminnenas förvaltning på sikt. Sammanfattningsvis har Svenska kyrkans församlingar fått ett ökat ansvar för vård och underhåll av det kyrkliga kulturarvet och detta bärs av allt färre medlemmar. Bedömningen är att med ett oförändrat ansvar kommer detta uppdrag att bli tyngre under kommande år och fördelas alltmer ojämnt mellan olika delar av landet.

Svenska kyrkan arbetar därför proaktivt för att möta dessa utmaningar genom bl.a. kyrkans utjämningsbidrag generellt och det nya kyrkunderhållsbidraget specifikt samt genom samverkan och gemensamt ansvarstagande.

Arbetet med det kyrkliga kulturarvet är mer eller mindre reglerat. Den kyrkoantikvariska ersättningen kan enligt statens och Svenska kyrkans riktlinjer bara gå till utvalda delar av den kyrkliga kulturmiljön och till vissa typer av åtgärder och projekt. Svenska kyrkan är inte styrd av de statliga målskrivningarna, men kan inspireras av dem.

Då det gäller tillämpning av 4 kap. kulturmiljölagen har Svenska kyrkans församlingar ett preciserat vård- och underhållsansvar för de kyrkliga kulturminnen den äger och förvaltar. Vid väsentliga ändringar ska tillstånd sökas. Bestämmelserna i kulturmiljölagen är förhållandevis tydliga när det gäller för vilka typer av åtgärder som tillstånd ska sökas. Däremot står ingenting i bestämmelserna om hur tillståndsprövningen ska gå till, hur vägningen ska ske mellan skälen till förändring och de kulturhistoriska värden som påverkas. Den som äger och förvaltar ett kyrkligt kulturminne, det vill säga församlingen, kan ansöka om en funktionell förändring av sin kyrka och efter länsstyrelsens prövning få tillstånd till detta.

Enligt Riksantikvarieämbetets *Vägledning för tillämpning av Kulturminneslagen – Kyrkliga kulturminnen*, 2012, ska varje kyrkobyggnad vid tillståndsprövningen hanteras utifrån sina specifika förutsättningar och strategiska överväganden måste göras. Ibland kan länsstyrelserna avslå en ansökan om påverkan på kulturhistoriska värden blir för stor. I andra fall är det motiverat att ge tillstånd till en ändring för att möjliggöra ett helt nytt bruk. Åtgärden kan visserligen innebära att kulturhistoriska värden påverkas men förändringen bidrar till ett levande kulturarv genom att upprätthålla ett befintligt bruk eller möjliggöra ett nytt, så att byggnaden ges bättre förutsättningar för ett långsiktigt bevarande.

Frågan om tillämpning behöver kontinuerligt diskuteras mellan myndigheter inom kulturmiljöområdet respektive Svenska kyrkan. Församlingarnas översyner av sitt fastighetsinnehav kan leda till väl motiverade ändringsförslag för att en byggnad ska kunna kvarstå i församlingens ägo, men med en ny eller utvecklad användning. Om lagstiftningen försvårar eller omöjliggör en sådan utveckling finns det behov av att förtydliga lagtexten.

I utredningen *Gemensamt ansvar – en utredning om fastigheter, kyrkor och utjämningsystem* finns förslag till innehåll för fördjupande samtal med staten om vissa lagreglerade frågor. Det gäller specifika omständigheter rörande de till trossamfunden överlåtna kyrkorna och om att möta de förändrade förutsättningar som påverkar Svenska kyrkans kulturarvsförvaltning.

Under 2017 publicerades boken *Mellan himmel och jord*, som ett bidrag till den reflektion och diskussion som pågår om kulturarvets betydelse. Med utgångspunkter i den evangelisk-lutherska kyrkans tro och tradition beskrivs kulturarvets betydelse och de aspekter som vetter mot det allmänna och existentiella, det vill säga människornas, medborgarna och det gemensamma livet i samhället.

Mötesplatser i tiden

I Svenska kyrkans redovisning till regeringen angående de kyrkoantikvariska frågorna inför Kontrollstation 2019, *Mötesplatser i tiden*, som lämnades i slutet juni 2018, framgår det att det kyrkliga bruket inte står i konflikt med öppenhet och tillgänglighet för alla.

Svenska kyrkan ser det kyrkliga kulturarvet som uttryck för kristen tro samtidigt som det förmedlar det gemensamt mänskliga och att det därför är rum som öppnar sig för ett mångsidigt kyrkligt bruk och andra kulturella ändamål, till exempel konserter. I rapporten står det att kyrkorummet som mötesplats för mänskliga erfarenheter och föreställningar om det gudomliga kan fördjupa vår förståelse av historien och gör oss rikare som människor. I rapporten framgår också tillgängligheten som en demokratisk aspekt, att kunskap om och upplevelsen av kyrkorummet och dess föremål inte ska begränsas till de kyrkvana, professionella eller specialintresserade, utan ska stå alla människor till buds.

I den sammanfattande bedömningen i rapporten lyfts frågor om tillgänglighet och Svenska kyrkans bidrag till en hållbar samhällsutveckling. De kyrkliga kulturminnena är en viktig del av landets kulturmiljöer och bidrar till utvecklingen i hela landet, därför är den kyrkoantikvariska ersättningen också regionalpolitiskt viktig, exempelvis för företagande inom byggbranschen och för tillgången till antikvariskt sakkunniga.

Svenska kyrkan lyfter både i sin rapportering och i överläggningar med regeringen och ansvariga myndigheter frågan om hur det kyrkliga kulturarvet kan användas och utvecklas. Likaså hur det kyrkliga kulturarvet är en samhällsresurs för social, kulturell, miljömässig och ekonomisk utveckling. Svenska kyrkan menar i rapporten att behovet av förändringar av de kyrkliga kulturminnena sannolikt behöver öka, antingen för ett fortsatt kyrkligt bruk eller vid avyttringar. Den dynamiska kulturarvssyn som Svenska kyrkan företräder och som kommer till uttryck i kulturmiljömålen och i aktuella skrivningar från regeringen fordrar att det kyrkliga kulturarvet bevaras, men att det också kan användas och utvecklas.

Svenska kyrkan uttrycker även i rapporten att samråd och samverkan i kulturarvsrelaterade frågor och utvecklingsprojekt kan och bör ske i bred samverkan medan fördelningen av den kyrkoantikvariska ersättningen är ett uppdrag för Svenska kyrkan och myndigheterna inom kulturarvsområdet.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:93, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:93, punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att med anledning av motion 2018:93, punkt 2 uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas.

Kyrkorummet är en plats för livet och mötet med Gud. Som i alla tider rymmer kyrkobyggnaderna människors glädje, besvikelse, sorg, oro och förtröstan. Kyrkan är en

samlingslokal för människor i glesbygd, mindre och större samhällen samt i storstädernas centrum och förorter. Svenska kyrkan ska fortsätta värna det kulturarv vi förvaltar och den tillit som finns för kyrkan bland människor.

Kyrkor har byggts om genom alla tider, för att förvalta och underhålla och göra kyrkorummen mer användbara för församlingarnas sammankomster. Det går att göra varsamma och pietetsfulla förändringar som ändå innebär stora funktionella förändringar. Den kyrka som firar gudstjänst och samlar människor vid altaret, kan också bli en plats för livets alla skeden om det skapas utrymme för detta och rummet inte begränsar.

Det fastighetsinnehav många församlingar har är inte hållbart i längden och ekonomin kommer att tvinga oss att prioritera byggnader och använda de rum vi väljer att ha kvar på fler olika sätt. Kyrkobyggnaden kan i en snar framtid vara den enda byggnad som återstår i flera församlingar. Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet är därför en framtidsfråga för att kunna möta människors och samhällets behov och frågan är aktuellt redan nu.

Många församlingar gör konstruktionsförändringar på egen bekostnad för att anpassa kyrkorummen till de behov som finns och för att skapa förutsättningar för den utveckling man vill se i gudstjänster och i övrig verksamhet. Även ombyggnader för att öka tillgängligheten är något som församlingar ofta bekostar själva. Men inte alla församlingar har ekonomisk möjlighet att utföra sådana förändringar. I motion 2018:93 lyfts angelägna frågor för många församlingar, om möjligheten att fortsatt existera och att vara relevant som en samlande kraft i närmiljön. Inte minst i glesbygden kan ett ekonomiskt bidrag för en ombyggnad göra skillnad för antalet kyrkobesök nu och i framtiden.

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna är positiva till förändringar som ökar möjligheten för människor att ta del av vårt rika levande kulturarv. Dialogen med de kyrkoantikvariska myndigheterna är viktig, redan på ett tidigt stadium, så att det församlingen vill uppnå, och de förändringar man vill göra, lyfts fram och motiveras. Det finns idag ingen enhetlig hållning från de riksantikvariska myndigheterna varför utskottet vill att kyrkostyrelsen påtalar behovet av flexibel användning av kyrkorummet. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att bifalla motion 2018:93, punkt 1.

Det råder idag en otydlighet i gränsdragningen mellan underhåll och ombyggnad. Med anledning av motion 2018:93, punkt 2 föreslår utskottet kyrkomötet att uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas. Utskottet anser även att kyrkostyrelsen inom de föreslagna uppdragen från kyrkomötet bör överväga förslag till förändringar av kyrkoordningen, så att kyrkounderhållsbidraget utan tveksamheter kan frigöras för flexibel användning av kyrkorummet.

Uppsala den 5 oktober 2018

F 2018:2

På Förvaltarekapsutskottets vägnar

Gunilla Franzén, ordförande

Marie Nordström, sekreterare

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Leif Grip, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Nadja Elhousny Nygårdh, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Jörgen Åkesson, Victor Månsson, Carin Jakobsson, Gustav Hemming, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskop Johan Dalman har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Ekonomiutskottets yttrande 2018:3y

Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet

Till Förvaltareutskottet

Ekonomiutskottets yttrande över motion 2018:93 Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet.

Ekonomiutskottet yttrar sig endast över den andra att-satsen om kyrkounderhållsbidrag. Utskottet konstaterar att andra att-satsens förslag strider mot motsvarande bestämmelse i kyrkoordningens 44 kapitel 15 § och avstyrker med anledning av detta förslag.

Uppsala den 3 oktober 2018

På Ekonomiutskottets vägnar

Veine Backenius, ordförande

Jan Östlund, sekreterare

Beslutande: Veine Backenius, ordförande, Mats Ludvigsson, Inger Wahlman, Birger Wernersson, Pernilla Edman, Peter Bernövall, Marie Wojidkow, Åke Marcusson, Berith Pagels, David Lång, Bengt Kjellgren, Suzanne Fredborg, Jenny Nilsson, Erik Johansson och Sara Lindalen.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Leif Nilsson, Hilka Andersson, Roger Sjöberg, Patrik Linde, Birgitta Nilsson, Kjell Kallenberg, Victor Backström, Mats Nilsson, Roger Sandström, Fredrik Ottesen, Petter Nilsson, Björn Falkeblad och Terence Honglo.

Biskop Eva Nordung Byström har deltagit i utskottets överläggningar.